

УДК 372.41

Окремі аспекти формування читацького інтересу учнів початкових класів

Компаній О.В.

Комунальний вищий навчальний заклад
«Херсонська академія неперервної освіти»
Херсонської обласної ради, м. Херсон, Україна

У статті розглядаються питання, в яких розкривається сутність поняття “інтерес”, “читацький інтерес”, описуються якісні ознаки інтересу (емоційність, зацікавленість, допитливість) та читацького інтересу (стійкість та епізодичність, глибина, вибірковість і змістовність), послідовність становлення читацьких інтересів та основних показників їх виявлення у молодших школярів (активність, самостійність, емоційність, воля).

Ключові слова: інтерес, читацький інтерес, їх ознаки.

Духовне відродження українського народу неможливо уявити без впливу книги. Донедавна вона була основним джерелом інформації, а читання – популярним способом проведення дозвілля. Однак тепер у неї з’явилися могутні суперники – телебачення, комп’ютер. Багато з учнів вважає читання “непродуктивною тратою часу”, віддаючи перевагу екранізованим версіям творів.

Відомо, що прагнення ближче пізнати книгу, оволодіти нею виявляється в інтересах.

Отже, *мета статті* – сконцентрувати увагу на визначенні сутності читацьких інтересів.

Аналіз спеціальної літератури свідчить, що проблема читацьких інтересів висвітлюється в роботах П. Афанасьєва, В. Вахтерова, Г. Граник, В. Горецького, О. Джежелей, А. Копчук, Н. Молдавської, О. Нікіфорової, М. Оморокової, І. Постоловського, С. Редозубова, М. Рубінштейн, О. Савченко, Н. Светловської, Н. Щепетової, Н. Щербакіної та інших. До основних питань, які розглядаються в дослідженнях, відносяться розвиток педагогічних основ читацьких інтересів, їх виховання у молодших школярів, вибір книги, умови становлення інтересу, виявлення інтересу до різних жанрів літератури та інше.

Актуальність. Проблема інтересу в навчанні не є новою. Їй значну увагу приділяли вчені та філософи минулих століть, зокрема Я. Коменський, Ж.-Ж. Руссо, К. Ушинський, В. Сухомлинський та інші. Увесь багатовіковий досвід минулого дає підстави стверджувати, що інтерес у навчанні представляє собою важливий і приємний фактор.

Інтерес – це поняття багатосмісловне, тому в педагогіці немає єдиної думки його розуміння. Проаналізувавши деякі визначення (Б. Друзь, О. Киричук, М. Рубінштейн, Г. Щукіної), ми прийшли до висновку, що в розумінні суті інтересу у вчених багато спільного: інтерес має пізнавальне і емоційне забарвлення.

Доцільно відмітити, що інтересу властиві певні особливості, чим і зумовлюється сила його впливу на розвиток особистості. Так, першою характерною особливістю інтересу є його зв'язок з емоційністю людини, на основі якої можна судити про позитивне і негативне ставлення до об'єкту інтересу [3, с. 17]. Другою особливістю інтересу є зацікавленість, яке спрямоване на задоволення потреби. Третьою особливістю інтересу стає допитливість, котра характеризується прагненням розширити свої знання, дістати відповіді на запитання, що виникають під час навчання.

Крім того, істотною особливістю інтересу є направленість його на той чи інший предмет. Зовсім безпредметних інтересів не буває.

Отже, *інтерес*, у нашому розумінні, – це пізнавально-емоційна направленість особистості на вивчення певних предметів і практичного оволодіння. Ознаками інтересу є зацікавленість, допитливість, емоційна спрямованість.

Як свідчить шкільна практика, у навчанні виділяють пізнавальні і читацькі інтереси.

У педагогічній науці існує багато визначень читацьких інтересів. Одні дослідники розглядають їх як пізнавальні та естетичні інтереси [1; 5], інші – визначають як вибірково-позитивне ставлення до читання художнього твору, котрі відповідають духовним потребам особистості [4].

Розподіляючи думку провідних спеціалістів і не заперечуючи інші підходи до визначення читацького інтересу, вважаємо, що *читацький інтерес* – форма вияву пізнавальної потреби (читати, щоб знати), що спонукає до свідомої діяльності з певним колом книжок, яким читач віддає перевагу перед іншими, тому що відчуває в них особливу потребу.

Огляд шкільної програми дає підстави нам стверджувати, що *читацький інтерес* представляє собою сукупність умінь, якими повинні володіти учні початкових класів: сприймати книгу комплексно, тобто знати основні елементи книги і вміти ними користуватися, працювати з певним колом книжок, вибирати потрібну книжку, самостійно працювати з нею (читати та осмислювати прочитане).

Цікавим є той факт, що читацький інтерес школярів характеризується стійкістю та епізодичністю, глибиною, вибірковістю і змістовністю [2, с. 43].

Так, читацькі інтереси можуть мати епізодичний і стійкий характер. Про епізодичність можна говорити тоді, коли дитина звертається до книжки час від часу. Це здебільшого зумовлюється тим, що учень якоюсь мірою зацікавився змістом даного твору або його приваблює зовнішній вигляд книги, ілюстрації в середині, поради товаришів чи вчителя. Стійкий інтерес до читання виявляється в систематичному читанні, тобто учень сам виявляє активність, розшукує книжки для читання, відчуває потребу в них.

Іншою ознакою читацького інтересу є його глибина, яка характеризується зосередженістю школярів на одній тематиці, жанр книг або авторі. Завдання сучасної школи, зокрема початкової школи, – формувати і закріплювати глибокі стержневі інтереси дітей, домагаючись одночасного різностороннього читання.

Вибірковість читацького інтересу диференціюється видами переваги тій або іншій книзі, тобто художній або науково-пізнавальній. Як правило, у художній літературі виділяють школярів-любителів казок, оповідань (фантастики, пригод), віршів та ін.

У змістовому аспекті читацького інтересу вчені розрізняють істинні та хибні інтереси. Перші співвідносяться з внутрішніми потребами читача, коли читацький інтерес диктується життєвими інтересами. Другий тільки імітує інтереси: читач не усвідомлює свій справжній інтерес. Учень може читати детектив, в той час як справ-

жній інтерес лежить зовсім в іншій сфері. Отже, в шкільній практиці слід створювати умови, в яких би життєві інтереси читача і зміст його читання збігалися або були б максимально зближені.

Існує думка вчених, що залучення до пізнання світу через книгу припадає на дошкільний вік (дитина вчиться слухати, перегортати сторінки, запам'ятовувати слова) і молодший шкільний вік.

Варто зазначити, що формування читацького інтересу в школі проходить послідовний шлях: слухання тексту, який читає вчитель, – напівсамостійне мовчазне читання школярів – самостійне читання.

Як бачимо, сучасна система пробудження читацького інтересу передбачає три етапи навчання, встановлені спеціалістами під керівництвом Н. Светловської: перший етап – підготовчий, який припадає на період навчання грамоти (1 клас); другий етап – початковий (2 клас); третій етап – основний (3, 4 клас).

На першому етапі інтерес виявляється в умінні а) правильно називати книгу (прізвище автора, заголовок); б) знати, про що чи про кого в ній розповідається (про тварин, рослин, дітей тощо); в) визначати, яка книга-твір, а яка книга-збірка; г) вказувати на структурні елементи книжок та ін.

Заняття з дитячою книгою починається з бесіди, яка налаштовує учнів на сприйняття тексту (звертається увага на прізвище автора, заголовок, ілюстрацію на обкладинці та в книзі), продовжується виразним читанням учителем, бесідою за змістом прочитаного та демонстрацією книги.

На початковому етапі позакласне читання проводиться 1 раз на тиждень.

На уроці школярі колективно визначають тему уроку з опорою на виставку книг; вибирають книгу для читання вголос; слухають текст, який читає вчитель; беруть участь у бесіді за змістом прочитаного твору; самостійно мовчки читають текст.

Отже, особливістю цього етапу є те, що а) вводиться самостійне мовчазне читання твору, який щойно вголос прочитав учитель; б) проводиться робота не з однією книгою, а з кількома, принаймні – з двома; в) книги для читання на кожен урок позакласного читання відбирає вчитель, при потребі пов'язуючи їх з тематикою творів класного читання.

На останньому етапі закріплюється стійкий інтерес до дитячих книг. Головна роль тепер належить дітям: вони самостійно здійснюють відбір книжок, приносять прочитані книги в клас.

Установлено, що урок на цьому етапі (1 раз на два тижні) включає створення виставки з самостійно прочитаних книг вдома; колективний їх розгляд; виділення книг, які викликали найбільших інтерес; обговорення змісту тексту; показ учителем нових творів, авторів, тем; повідомлення теми наступного уроку.

Проаналізувавши основні етапи розвитку читацького інтересу, можна зробити висновок, що діти на кінець навчання в початковій школі повинні бути обізнані з письменниками, які пишуть для дітей, мати загальне уявлення про книгу (титульний лист, зміст, анотація та ін.); уміти вибирати книгу за її елементами (назвою, малюнком, орієнтуватися в жанрах, в книгах одного автора або однотемних книгах різних авторів, вибирати книги за певною тематикою, інформацією (художня, наукова); цікавитися книгами в позаурочний час, тобто самостійно читати.

Успіх розвитку читацького інтересу, на нашу думку, залежить від уміння вчителя виявляти наявність інтересу в школярів. Виходячи з цього, зазначимо основні показники наявності інтересу.

Першими показниками інтересу є активність та самостійність. В педагогічній науці, активність школяра розглядається як участь, відгукуваність на певну діяльність; самостійність – у здібності орієнтуватися в новій ситуації, способах добування знань та ін. (М. Данилов, Б. Йосипов, І. Лернер, Г. Щукіна).

У рамках читання активність проявляється в бажанні обговорювати зміст книги; доповнювати, поправляти відповіді товаришів; розповідати про нову інформацію, отриману з різних джерел, виконувати із захопленням завдання вчителя та ін. Самостійність характеризується самостійним вибором та читанням книг, але в шкільній практиці за орієнтирами, які дає вчитель (називає тематику, автора, жанри).

Іншим показником читацького інтересу є емоційний настрій учня. За своїми спостереженнями вчитель може встановити такі емоційні прояви інтересу, як здивування, переживання, радість, а також “міміка, жести, обмін враженнями – все це емоційні вияви інтересу” [6, с. 107].

Останнім показником читацького інтересу є вольові виявлення, які визначаються в зосередженні уваги та слабкому відхиленні від теми; поведінці учнів під час виконання важких завдань; реакції школярів на кінець уроку. “Для одних кінець уроку є дратівником і вони продовжують працювати, намагаючись довести все до кінця ..., інші моментально перестають слухати, залишають незакінченим завдання, закривають книги та зошити і першими вибігають на перерву”, – відмічає Г. Щукіна [6, с. 108].

Висновки. Таким чином, зміст розвитку читацьких інтересів у початковій школі вимагає володіння такими знаннями, як: визначення поняття “інтерес”, “читацький інтерес”, характеристики якісних ознак інтересу (емоційність, зацікавленість, допитливість) та читацького інтересу (стійкість, епізодичність, глибина, вибірковість і змістовність), послідовності становлення читацьких інтересів та основних показників його виявлення у молодших школярів (активність, самостійність, емоційність, воля). Все це є достатньо важливим для формування читацького інтересу в учнів молодших класів.

Стаття не претендує на повний розгляд усіх аспектів цієї проблеми. Перспективними залишаються такі питання: формування читацьких інтересів на основі принципу перспективності та наступності; удосконалення умінь читацьких інтересів в середній та старшій школі.

Список літератури

1. Бодрова Н. А. Методы организации и проведения уроков внеклассного чтения в старших классах средней школы [Электронный ресурс] / Н. А. Бодрова. – Куйбышев, 1967. – 22 с
2. Бутенко И.А. Читатели и чтение / И.А. Бутенко. – М. : Просвещение, 1997. – 123 с.
3. Киричук Е.И. Учебные интересы младших школьников / Е.И. Киричук. – К. : Рад.школа, 1982. – 128 с.
4. Копчук А.М. Виховання читацьких інтересів учнів / А.М. Копчук. – К. : Т-во “Знання” УРСР, 1985. – 48 с.
5. Рубинштейн М.М. Воспитание читательских интересов у школьников / М.М. Рубинштейн. – М. : Учпедгиз, 1950. – 213 с.
6. Щукіна Г.М. Актуализация познавательной деятельности учащихся в учебном процессе / Г.М. Щукіна. – М. : Просвещение, 1979. – 159 с.

Компаній Е.В. Отдельные аспекты формирования читательского интереса учащихся начальных классов // Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского. Серия «Филология. Социальные коммуникации» – 2012. – Т.25 (64). – № 1. Часть 2. С.212-216.

В статье рассматриваются вопросы, в которых раскрывается сущность понятия “интерес”, “читательский интерес”, описываются качественные признаки интереса (эмоциональность, заинтересованность, любопытство) и читательского интереса (стойкость и эпизодичность, глубина, выборочность и содержательность), последовательность развития читательского интереса и основных показателей его проявления у младших школьников (активность и самостоятельность, эмоциональность, воля).

Ключевые слова: *интерес, читательский интерес, их особенности.*

Компаній Е.В. The some aspects of readers' interest in primary school // Uchenye zapiski Tavricheskogo Natsionalnogo Universiteta im. V.I. Vernadskogo. Series «Filology. Social communications». – 2012. – V.25 (64). – № 1. Part 2. – P. 212-216.

The article deals with the problem of revealing of the essence of notions “interest”, “reader's interest”; qualitative features of interest (emotivity, interest, curiosity) and reader's interest (solidity, depth, selectiveness and contents) are described; successive order of reader's interest and principle indexes of its revealing among junior pupils (activity, independence, will) are determined.

Key words: *interest, the reader's interest, their characteristics.*

Поступила до редакції 25.04.2012 р.